

Psykoanalysen på divanen

Recension

Joyce McDougall:

Kärlekens många ansikten, En Psykoanalytisk undersökning av sexualiteten.

Sv. övers. Per Rundgren, fackgranskning och förord Iréne Matthis.

Natur och Kultur, Stockholm 1996.

Jag har en mycket ambivalent inställning till psykoanalys. När den kommer i min väg häpnar jag fortfarande över livskraften i detta heterosexuella "vetenskapliga" monument över sig självt. Att så många ogrundade antaganden om kön och sexualitet får stå oemotsagda! Att vi som genom vår uppväxt i denna kultur matats med Freuds idéer inte generellt är mer kritiska till dess "sanningar"! Borde inte Freuds nyskapande upptäckter kring det mänskliga psyket lärt oss att inte längre ta något för givet? Istället för den svindlande insikten om att det var det medvetna som kom det omedvetna på spåren och som för alltid revolutionerade vår uppfattning om det mänskliga, dogmatiserar Freuds iakttagelser och teorier till att utgöra Sanningen om det Kvinnliga och det Manliga.

När jag börjar läsa Joyce McDougalls bok *Kärlekens många ansikten, En psykoanalytisk undersökning av sexualiteten* väcks all min skepticism och aversion mot psykoanalys till liv. Här vimlar det av (heterosexuella) antaganden om den mänskliga sexualitetens natur. Jag skriver avsiktligt "natur", för även om psykoanalysen hör till de fenomen som i vår tid brutit upp våra föreställningar kring natur i betydelsen beständighet enligt något skapelsegivet, faller den trots allt tillbaka på en essentialism kring manligt och kvinnligt som inte står bibeln efter i myten om Adam och Eva. Ty trots allt tal om att objekten för det sexuella begäret inte är medfött, inte heller vad som är kvinnligt och manligt biologiskt givet utan kulturellt och socialt betingat, talar även McDougall om "— att studera avvikelser i utvecklingen av den ursprungliga könsidentiteten (kärnkönet) liksom de psykiska konflikter som hänger samman med den sexuella identite-

ten." (s 14). Tanken på heterosexualitet som den grundläggande mänskliga sexualiteten formuleras inte hos McDougall i explicita uttalanden om att *den* är normal och homosexualiteten onormal, men framkommer ändå gång på gång i de inledande kapitlen i formuleringar som:

Om barn redan från början ser sina föräldrar uppträda som ett älskande par [...] tenderar de att följa föräldrarnas föredöme i sitt vuxna liv. Den lilla flickan vill bli som sin mor, inte enbart i rollen som mor utan även i sina sexuella relationer och kärleksliv. Hon dagdrömmer ofta om den man (som i det typiska fallet har modellerats efter bilden av fadern) som en dag ska bli hennes älskare, make och fader till hennes barn. [...] Den psykosexuella struktur som beskrivits ovan utgör den ursprungliga grunden för den lilla flickans framtida kärleksliv. Under gynnsamma omständigheter kommer sedan den heterosexuella modell som vi diskuterat tidigare att ympas på detta fundament: en relation till vardera föräldern präglad av psykisk och fysisk kärlek och sinnlighet. (s 37f)

Allt mer frustrerad undrar jag varför jag ombetts att recensera en sådan här bok till *lambda nordica* av alla tidskrifter. Men när jag läser vidare och har kommit igen den första delen om "Kvinnlighet och sexualitet" och får gå över till bokens andra delar: "Sexualitet och kreativitet", "Sexualiteter och kroppen", "Sexuella avvikelser: överlevnadsstrategier och missbruk", samt "Psykoanalysen på divanen", förstår jag! Det här är en fascinerande och vad jag förstår en nyskapande bok inom psykoanalysen. Trots inledningen lägger McDougall sin egen vetenskap på divanen för ett kritiskt ifrågasättande om en mängd antaganden om vad som i psykoanalysen anses vara normalt-avvikande och syn på kön och sexualiteter. När jag släpper mina försvar mot att som lesbisk bli definierad i denna kontext och tillåter mig att använda det psykoanalytiska ramverket för tankegångarna, vågar jag följa henne in i beskrivningar av analysanders resor in i sig själva. Jag hänförs av McDougalls olika tolkningar av vad som kan ha orsakat att en människas liv tar sig alla de märkliga uttryck de gör och vilka möjligheter som kan stå till buds för en människas framkomliga väg, tillsammans med hennes analytiker. Analysandernas berättelser varvas med McDougalls reflektioner över det kliniska arbetet och teoretiska resonemang.

I avsnittet "Sexualitet och kreativitet" får jag en mängd tankeställare kring problem som jag själv upplever i t. ex. mitt avhandlingsskrivande. Hur skaparkraften kan hindras av dolda faktorer som ger upphov till destruktivitet snarare än kreativitet i det man längtar efter att frigöra. Paradoxer som jag lever med och känner av ges inga slutgiltiga svar eller lösningar, men jag får associationer och igenkänningar som hjälper mig vidare också i mitt liv. Hur vår kropp och vårt psyke samspelar med att inte glömma smärtor och konflikter som en gång formade oss; hur kroppsliga problem som att en astmatikers anfall kanske inte är så utanförhögande framkallat som man kan tro, och tron på att jag ska dö vid

en viss ålder och mycket mer, behandlar McDougall i tredje delen om "Sexualiteten och kroppen". Här knyts an till språkets betydelse i den post-moderna diskursen och McDougall kritiserar Lacans teorier kring hur det omedvetna struktureras likt språket. Det sensoriska språket föregår det verbala hos spädbarnet och finns kvar även i oss som vuxna. Men kanske har det fallit i glömska av olika orsaker? McDougall spekulerar över patriarkat och kopplingen till språkets upphöjande:

Man kommer att tänka på Bibelns "i begynnelsen var ordet". Måhända var denna vördnad inför språket arvet från en patriarkalisk religion. I begynnelsen var rösten - men redan före rösten, i fostervärlden, hördes ljud och ett rytmiskt dunkande - musikens gryning. Freud medgav själv att han, med några få undantag, inte förstod sig på musik, att han inte var mottaglig för dess magi. Uppenbarligen kunde, eller ville, han inte tillåta en sådan ursprunglig penetration av hjärta och själ. Måhända är det inte orimligt att tänka sig att Freud uppreste en fallisk ordbarriär, och likställde språket med den faderliga ordningen (såsom Lacan gör), för att skydda sig mot sirenens lockande stämma, mot urmoderns makt? (s 197)

I del fyra om "Sexuella avvikelser", lanserar McDougall begreppet *neosexualiteter* för att framhäva att det vi kan uppfatta som perversioner, avvikelser o.dyl. i grunden måste ses som barnets bejakande försök att överleva som en egen individ. Det leder för långt att här gå in på dess innebörd, men jag antar att McDougall i den psykoanalytiska kretsen kan upplevas som provokativ i det att hon inte automatiskt hänför homosexualitet till perversion eller neosexualitet. Man måste tala om heterosexualiteter och homosexualiteter, menar hon, då variationerna är så stora. Samtidigt kan hon dock uttrycka sig på följande sätt:

Kanske är den enda gemensamma skärningspunkten för homosexuella och neosexuella patienter den psykiska dynamik som styr deras sexualitet. Deras sexuella beteende präglas ofta av en otyglad brådska, en pockande intensitet, en tvångsmässighet som skapar intrycket att deras sexualliv fyller funktionen av ett missbruk. (s 215)

Jag uppskattar hennes idéer om missbruk och dess funktion, men ställer mig kritisk till att generalisera homosexuellt sexbeteende som hon gör ovan. Fast stundom kan också jag tänka i de banorna, när jag konfronterats med alltför mycket bilder och texter den i offentliga bilden av bögars sexualitet och på senare tid även bilden av lesbiskas sexualitet. Kanske borde homosexuella ut-sätta sig för lika mycket självkritik som vi kräver av heterosexuella och ställa sig frågan varför t.o.m. en egen granskning av homosexuella sexualitetsmönster ofta upplevs som så hotande? Här har vi definitivt ett tabu som vi *inte* vågar bryta mot! Att på något vis ifrågasätta våra sexbeteenden är i homorörelsen värre än att svära i kyrkan. Undrar vad Freud skulle ha tänkt om det?

I den avslutande delen "Psykoanalysen på divanen" skärskådar hon målsätt-

ningen med psykoanalysen och vägarna dit. Här tas bl.a. "normopaten" upp, en term skapad av McDougall för att beskriva hur normaliteten också kan vara ett patologiskt försvar mot ångest. Dessa — "som gör allting i missionärsställningen" — försöker ofta påtvinga andra sina symptom genom ett ständigt kritiserande, menar McDougall. Deras flykt från eget fantasiliv och uppgående i verksamhetsnarkomani ska ge "de mindre normala" dåligt samvete. Och till de mindre normala räknar McDougall sig själv och vågar samtidigt kommentera det ovan sagda som ett eventuellt perverterat försök av henne att rättfärdig-göra sin önskan om att inte bli som en av dem. (s 286f)

McDougall har producerat en spännande, innehållsrik bok och hon skriver med klarhet, ömsinhet och självkritik. Det gör att boken ger ett mycket kärleksfullt förhållningssätt till vad det är att vara människa. Våra trasigheter blir inte fördömda som brister, utan undersökta som möjligheter i sökandet efter vad sanningen skulle kunna vara.

Madeleine Tönnies